

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

YTTRANDE
2021-10-14

Ärendenummer
NV-05908-18

Mark- och miljödomstolen
Umeå tingsrätt
mmd.umea@dom.se

Yttrande i mål nr M 1828-18 angående ansökan delvis om återkallelse av tillstånd vad avser Gränsälvskommissionens beslut den 20 augusti 2010 i Haparanda med mål nr 11/09

Med anledning av domstolens förelägganden den 1 och 6 september samt 6 oktober 2021, aktbilaga 513-514, 516, 519 och 565, anför Naturvårdsverket följande.

1. Justering med anledning av SGU:s yttrande daterat den 3 september 2021

Med anledning av SGU:s yttrande daterat den 3 september 2021, aktbilaga 519, justerar Naturvårdsverket talan på så vis att påverkan på grundvattenförekomsten SE49567-181699 inte längre görs gällande som grund för återkallelse enligt 24 kap. 3 § första stycket 7 miljöbalken.

2. Yttrande över sakkunnigutlåtande

Naturvårdsverket konstaterar att [REDACTED] har besvarat de frågor Naturvårdsverket framfört i yttrande den 1 oktober 2021, aktbilaga 565. Vad gäller konstruktionerna som omger sandmagasinet samt uppskattat sanddjup mot den inre vallen avser [REDACTED] utlåtande förhållandena idag. Det innebär inte nödvändigtvis att konstruktionen är stabil i framtiden om/när mer anrikningssand ligger mot den inre vallen.

Naturvårdsverket har i nuläget inga ytterligare kommentarer på yttrandet i övrigt. Det finns dock behov att ställa frågor till [REDACTED] under huvudförhandlingen, särskilt gällande villkor 4.

3. Sammanfattning av Naturvårdsverkets talan

3.1. Inledning

Inledningsvis vill Naturvårdsverket bemöta Kaunis Iron AB:s (nedan KIAB) påstående om att Naturvårdsverkets yttrande den 12 maj 2021 innebär en ändring av talan. I det senaste yttrandet försökte Naturvårdsverket att genom en punktlista sortera in de omständigheter KIAB ansett vara oklara. Naturvårdsverket såg ingen anledning att yttra sig beträffande sådana

omständigheter som KIAB inte har ansett oklara utan där oenighet endast har förelegat materiellt.

Naturvårdsverket vidhåller samtliga omständigheter för återkallelse som har lyfts i ansökan, i tidigare yttranden och under den muntliga förberedelsen bortsett från vad som anförs om grundvattenförekomsten ovan. För tydlighetens skull och för att undvika missförstånd inför kommande huvudförhandling sammanfattar Naturvårdsverket återopade grunder och omständigheter nedan. Redovisningen utgår från det förslag till förhandlingsordning som getts in till mark- och miljödomstolen.

3.2. Verksamhetens utformning jämfört med vad Naturvårdsverket anser är tillståndsgivet enligt beslut från Finsk-Svenska Gränsälvscommissionen

3.2.1. Utvinningsavfallsanläggningar

De utvinningsavfallsanläggningar (gråbergsupplag, sand- och klarningsmagasin samt utjämningsmagasin) som finns i verksamheten är inte uppförda i enlighet med vad som är tillståndsgivet. Detta innebär att villkor 1, 2 och 4 som gäller för verksamheten inte har följts och avvikelserna är inte ringa, jfr. 24 kap. 3 § första stycket 2 miljöbalken. Naturvårdsverket gör gällande följande omständigheter.

Avvikelser som görs gällande avseende klarningsmagasinet

- Klarningsmagasinet är nedschaktat och saknar de homogena morändammar som skulle ha anlagts enligt ansökan till ansökan till Finsk-Svenska Gränsälvscommissionen (nedan GÄK).¹
- Klarningsmagasinet omges inte av en tät konstruktion till den nivå och med den utformning som angavs i GÄK.²³ Vattenutbyte sker således med omkringliggande myrmark (Tapulivuoma).
- Klarningsmagasinets ytarea och kapacitet är 10 % av ansökt storlek.⁴
- Klarningsmagasinet saknar det utskov som enligt ansökan till GÄK skulle anläggas.⁵

Avvikelser som görs gällande avseende sandmagasinet

- Dammen i sandmagasinets (dvs klarningsdelen av sandmagasinet) östra del är inte anlagd i enlighet med ansökan till GÄK.⁶
- Konstruktionen med inre vall, dike och yttre vall är inte tillståndsprövad.⁷
- Konstruktionen som omger sand- och klarningsmagasinet ligger delvis på fastigheten [REDACTED] vilken inte ingick i ansökan till GÄK.⁸

¹ Se ansökan om återkallelse, sid 18-19 samt yttrande den 11 november 2019, sid. 13-23

² Tät kärnans överkant ligger på +164,1 och marknivå på ca +163. Driftnivån (DN) i som används i klarningsmagasinet är +162,8 se aktbilaga 431

³ Se yttrande den 11 november 2019 sid.13

⁴ Se ansökan om återkallelse sid. 19 samt yttrande den 11 november 2019 sid. 13.

⁵ Se ansökan om återkallelse sid. 18-21, yttrande den 11 november 2019 sid. 14, yttrande den 15 maj 2020 sid. 4 samt yttrande 12 maj 2021 sid. 2

⁶ Yttrande den 11 november 2019 sid. 11-13.

⁷ Se ansökan om återkallelse sid. 18-20, yttrande den 19 november 2019 sid. 11-13, yttrande den 15 maj 2020 sid. 3-4 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 2 och 4.

⁸ Se ansökan om återkallelse, s. 8, yttrande den 11 november 2019 s. 10 samt yttrande den 15 maj 2020 s. 3 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 2 och 4.

Delar av anläggningen ligger således utanför tillståndsgivet verksamhetsområde.

- En redovisning om slutlig utformning av dammarna för sand- och klarningsmagasinet och hur dammarna lever upp till RIDAS och Gruv-RIDAS skulle ha lämnats in innan tillståndet togs i anspråk. Redovisningen har inte lämnats in till Länsstyrelsen i Norrbotten. Det innebär att det inte har varit möjligt för Länsstyrelsen att konsekvensklassificera dammarna.⁹

Avvikelse som görs gällande avseende gråbergsupplaget

- Det uppsamlade dike som enligt ansökan till GÄK skulle anläggas runt gråbergsupplaget är inte anlagt.¹⁰

Ett antal incidenter med läckage från sand- och klarningsmagasinet har skett.¹¹ Detta är enligt Naturvårdsverket en direkt följd av att anläggningarna inte har anlagts i enlighet med tillståndet. Eftersom avvikelserna är sådana att de har medfört miljökonsekvenser kan det enligt Naturvårdsverket inte vara fråga om ringa avvikelser.

3.2.2. Transporter

Transporter av malmkoncentrat sker inte på det sätt som beskrevs i ansökan till GÄK vilket innebär att tillståndet inte har följts och avvikelsen är inte ringa enligt 24 kap. 3 § första stycket 2 miljöbalken.¹²

3.2.3. Sammanfattning

Naturvårdsverket anser att de ovan angivna avvikelserna varken sedda var för sig eller sammantaget är av ringa betydelse.

3.3. Utvinningsavfall som hanteras i den nuvarande verksamheten jämfört med vad Naturvårdsverket anser är tillståndsgivet enligt beslut från GÄK

3.3.1. Deponeringsteknik

Naturvårdsverket anser att den deponeringsteknik som KIAB använder för deponering av både anrikningssand och gråberg inte är i enlighet med det underlag som gavs in till GÄK. Det innebär att villkor 1 och 21 inte följs. Avvikelserna är inte ringa, jfr. 24 kap. 3 § första stycket 2 miljöbalken.

Gråbergsupplaget

- Hanteringen av potentiellt syrabildande gråberg är inte tillståndsprövad.¹³
- Lagringen av 700 000 ton flotationsmalm på gråupplaget är inte tillståndsprövad.¹⁴

⁹ Se ansökan om återkallelse sid. 18–20, yttrande den 11 november 2019 sid. 18 och 23 yttrande den 15 maj 2020 sid. 4 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 4

¹⁰ Se yttrande den 11 november 2019 sid. 9, yttrande den 15 maj 2020 sid. 3 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 2

¹¹ Se ansökan om återkallelse, sid 18 samt yttrande den 11 november 2019 sid. 22.

¹² Se ansökan om återkallelse sid. 35–37, yttrande den 11 november 2019 sid. 29–30.

¹³ Se ansökan om återkallelse sid. 21

¹⁴ På synen den 16 september 2021 fick Naturvårdsverket kännedom om att det för närvarande lagras ca 700 000 ton flotationsmalm på upplaget. Det är enligt Naturvårdsverket ett avfall som inte beskrevs i ansökan till GÄK och därmed har gråbergsupplagets utformning aldrig prövats

Deponering av anrikningssand

- Den fastgodshalt¹⁵ som beskrevs i ansökan till GÄK, och som var förutsättningen för hela sandmagasinets utformning inklusive omgivande konstruktioners utformning, har inte uppnåtts. Naturvårdsverket anser inte att KIAB har använt den deponeringsteknik som beskrevs i ansökan.¹⁶

3.3.2. Sammanfattning

Naturvårdsverket anser att de ovan angivna avvikelserna varken sedda var för sig eller sammantaget är av ringa betydelse.

3.3.3. Avfallshanteringsplanen och återställande

Avfallshanteringsplanen uppfyller i vart fall inte kraven i 24, 25, 30-43, 55 och 56 §§ utvinningsavfallsförordningen 2013:319 (nedan UtvavF) och därmed inte heller utvinningsavfallsdirektivet och är inte godkänd av tillsynsmyndigheten.¹⁷ Eftersom utvinningsavfallsdirektivets krav på avfallshanteringsplan är bindande utgör avsaknad av sådan plan grund för återkallelse enligt 24 kap. 3 § första stycket 7.¹⁸

En utvinningsavfallsanläggning eller ett område som påverkats av anläggningen ska enligt 71 § UtvavF återställas tillfredställande skick. Vad som är tillfredställande skick måste enligt Naturvårdsverket klargöras vid tillståndsprövningen utifrån innehållet i avfallshanteringsplanen. Eftersom avfallshanteringsplanen innehåller felaktigheter går det inte att bestämma vad som utgör tillfredställande skick. Detta innebär att även om de villkor som finns för verksamheten om återställning följs, är det inte säkert att åtgärderna kan godkännas av tillsynsmyndigheten och anläggningen stängas enligt 72 § UtvavF.¹⁹

3.3.4. Påverkan på Natura 2000, Torne och Kalix älvsystem

Verksamheten inte är prövad enligt 7 kap. 28 a och b §§ miljöbalken och bedrivs utan Natura 2000-tillstånd. Naturvårdsverket anser att ett sådant tillstånd behövs. Att tillstånd saknas är en omständighet som ligger till grund för återkallelse enligt 24 kap. 3 § första stycket 7 miljöbalken.²⁰

3.3.5. Länshållning, grundvattenförhållanden

En betydligt större grundvattenavsänkning har skett än vad som beskrevs i ansökan till GÄK. Detta innebär att det till följd av verksamheten har uppkommit en olägenhet av väsentlig betydelse som inte förutsågs när verksamheten tilläts, jfr. 24 kap. 3 § första stycket 3 miljöbalken.²¹

mot bakgrund av vad som faktiskt deponeras. Detta utgör ingen ändring av talan i rättegångsbalkens mening utan utgör en sådan justering som avses i 13 kap. 3 § sista stycket

¹⁵ Förhållandet mellan vatten och anrikningssand i slurryn som pumpas ut på sandmagasinet

¹⁶ Se ansökan om återkallelse sid. 9–14 samt yttrande den 11 november 2019 sid. 9–11

¹⁷ Se ansökan om återkallelse sid 15–17

¹⁸ Se ansökan om återkallelse sid. 38 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 2–3.

¹⁹ Se ansökan om återkallelse sid 22–23 och yttrande den 11 november 2019 s. 23–24.

²⁰ Se ansökan om återkallelse sid 34–35 samt 38, yttrande den 11 november 2019 sid. 29, yttrande den 15 maj 2020 sid. 5 samt 7–8 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 3

²¹ Se ansökan om återkallelse sid. 28–33, yttrande den 11 november 2019 sid. 25–29, yttrande den 15 maj 2020 sid. 5 samt 7-8 samt yttrande den 12 maj 2021 sid. 3.

3.3.6. Påverkan på recipienter

Tillståndet saknar villkor om begränsningsvärden för att förhindra ett överskridande av miljökvalitetsnormerna i recipienterna Muonio älv m.fl. Det finns därmed en risk att verksamheten medför en sådan försämring eller ett sådant äventyr äventyrande och försämring som avses i 5 kap. 4 § miljöbalken.²²

Naturvårdsverket anser att det är en omständighet som ligger till grund för återkallelse enligt 24 kap. 3 § första stycket 7 miljöbalken.

Överskridande av miljökvalitetsnormer för uran

Svavelhaltigt material (flotationsmalm) fanns inte beskrivet i ansökan till GÄK. Sådant material deponeras på gråbergssupplaget och i anslutning till dagbrottet. Dränagevatten från flotationsmalmen fångas upp i dagbrottet och hanteras med länshållningsvattnet. Det går inte att utesluta att flotationsmalmen är en källa till uran i länshållningsvattnet från dagbrottet. 2018 skedde ett överskridande av miljökvalitetsnormen för uran i Muonio älv. Enligt KIAB är överskridandet kopplat till tömningen av dagbrottet som skedde under 2018.²³ Naturvårdsverket menar att det till följd av att utvinningsavfallet har karaktäriserats felaktigt har uppkommit en olägenhet av väsentlig betydelse genom överskridandet av uran i Muonio älv och som inte förutsågs när verksamheten tilläts, jfr 24 kap. 3 § första stycket 3.

4. Övrigt

4.1. Kontrollprogram

Enligt villkor 15 i tillståndet från GÄK ska ett förslag till kontrollprogram upprättas och sändas till Länsstyrelsen i Norrbottens län för godkännande. Såvitt Naturvårdsverket har kontrollprogram från KIAB skickats in till länsstyrelsen i Norrbotten men innehållet är inte av sådan kvalitet att kontrollprogrammet har kunnat godkännas. Det innebär att villkor 15 inte följs.²⁴ Avvikelsen sett för sig utgör inte ensamt skäl för återkallelse men Naturvårdsverket anser att den ska beaktas vid en sammantagen bedömning av de avvikelser enligt 24 kap. 3 § första stycket 2 miljöbalken Naturvårdsverket har gjort gällande.

4.2. Ekonomisk säkerhet

I ansökan om återkallelse finns ett avsnitt som berör frågan om ekonomisk säkerhet. Sedan detta mål inleddes har frågan om ekonomisk säkerhet avgjorts i ett annat mål vilket torde vara känt för alla parter. För tydlighetens skull vill Naturvårdsverket dock anföra att verket inte har för avsikt att frågan om ekonomisk säkerhet på något sätt ska behandlas inom ramen för detta mål.

4.3. Proportionalitet

En ansökan om återkallelse är den kraftigaste formen av ingripande mot en verksamhet som har fått tillstånd. Det vanligaste är att ett sådant ingripande

²² Se ansökan om återkallelse sid. 24–28 samt 38, yttrande den 11 november 2019 sid. 36-39, yttrande den 15 maj 2020 sid. 5-7 samt yttrande 12 maj 2021 sid. 2.

²³ S. 14 KIAB yttrande 2021-08-31 (aktbilaga 513).

²⁴ Se yttrande den 19 november 2019 sid. 25 samt yttrande den 15 maj 2020 sid. 5

föregås av i första hand föreläggande om rättelse och i andra hand genom omprövning av villkoren för verksamheten.

Den 19 februari 2018 tog KIAB över tillståndet för verksamheten. Naturvårdsverket hade dessförinnan påtalat för KIAB att Naturvårdsverket ansåg att verksamheten med dess nuvarande utformning inte gick att bedriva med befintligt tillstånd samt att Naturvårdsverket hade för avsikt att begära återkallelse av tillståndet. Vidare uppmanades KIAB att ansöka om nytt tillstånd enligt miljöbalken innan verksamheten återstartade. Vid tiden för Naturvårdsverkets ansökan om återkallelse hade verksamheten med tidigare verksamhetsutövare länge varit föremål för omfattande tillsyn. Naturvårdsverket bedömde då att det inte gick att avhjälpa de brister som finns i anläggningarna och de avvikelser från tillståndet som fanns genom föreläggande om rättelse m.m. eftersom de åtgärder som skulle behöva vidtas i sig är tillståndspliktiga.

Omprövning av villkor skulle möjligen vara ändamålsenligt såvitt avser villkoret för återställning, villkor 20, 22, 23 och 24 men dessa villkor omfattas inte av Naturvårdsverkets yrkande om återkallelse. I övrigt anser inte Naturvårdsverket att en omprövning är möjlig utifrån grundtillståndets och verksamhetens utformning.

Vad gäller proportionalitetsavvägningen i detta fall är det enligt Naturvårdsverket avgörande att verksamheten har varit föremål för omfattande tillsyn, att de rättelser som kan komma ifråga i sig är tillståndspliktiga samt att omprövning av de villkor som omfattas av ansökan inte är ändamålsenligt. Eftersom det inte med mindre ingripande åtgärder skulle vara möjligt att åstadkomma avhjälpande av de brister som har redogjorts för i Naturvårdsverkets talan som kort sammanfattats ovan är återkallelse av tillståndet en nödvändig, ändamålsenlig och proportionerlig åtgärd.

Se även yttrande den 15 maj 2020 s.8-9.

5. Naturvårdsverkets synpunkter på protokollet från synen, aktbilaga 550

5.1. Uppgiften om mängd flotationsmalm på gråbergssupplaget

I protokollet från synen anges på sid. 3 att KIAB, efter fråga från allmänheten om hur stort gråbergssupplaget är, svarat att det är ca 700 000 ton. Naturvårdsverket har i anteckningar noterat att det var en fråga från oss och som avsåg uppgift om mängd flotationsmalm på gråbergssupplaget.

5.2. Bilden på utskovet från processvattendammen

På sid. 8 i anslutning till bild 12 i protokollet anges att det är en bild på processvattendammens utskov med vy mot bäcken Rässioja. Såsom Naturvårdsverket uppfattar det är bilden tagen i riktning söderut, medan Rässioja ligger österut. Naturvårdsverket ser gärna att protokollet kompletteras med en karta där fotoriktning framgår. Naturvårdsverket inkom med önskemål om att vid synen se vattendraget Rässioja. Anledningen till det är att processvattendammen skär av vattendraget. Rässioja var vid synen inte möjligt att se eftersom vi befann oss uppströms processvattenmagasinets damm.

6. Målets fortsatta handläggning

6.1. Drönarfilmen

Naturvårdsverket har tagit del av den drönarfilm som förevisades under synen den 16 september 2021 (aktbilaga 553). Naturvårdsverket bedömer att

drönarfilmen är tillfyllest och att den kan ersätta syn av synpunkterna Vallen norr om klarningsmagasinet och Kaunisjärvi.

6.2. Ytterligare skriftväxling

Med hänsyn till skriftväxlingens omfattning och till att huvudförhandling i målet är planerad att hållas vecka 46 ser Naturvårdsverket inget behov av ytterligare skriftväxling i målet.

Beslut om detta yttrande har fattats av enhetschefen Karolina Ardesjö Lundén efter föredragning av tekniska handläggaren Jennifer Brammer.

Vid den slutliga handläggningen har i övrigt deltagit miljöjuristerna Therese Fällgren och Caroline Appelberg.

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

För Naturvårdsverket

Karolina Ardesjö Lundén

Jennifer Brammer

Kopia till:
norrboten@lansstyrelsen.se